

«وقایع اسرائیلیه» نظام آموزشی رژیم صهیونیستی در مقطع دبستان و دبیرستان را مورد بررسی قرار می دهد

مدرسه، ارتش، ایدئولوژی؛ نسل آینده صهیونیست ها چگونه تربیت می شود؟

پوریا سلطانی زاده

با تأسیس دولت جعلی اسرائیل در سال ۱۹۴۸، ساختار آموزشی پیشین یهودیان که تحت عنوان «یشوو» (جامعه یهودی در فلسطین تحت قیمومت بریتانیا) شکل گرفته بود، به عنوان پایه و اساس نظام آموزشی جدید مورد استفاده قرار گرفت. این نظام تعلیمی، مجموعه ای از مدارس متنوع مذهبی و سکولار را در بر می گرفت که آموزش به زبان عبری را محور فعالیت های خود قرار داده بودند. احیای زبان عبری به عنوان زبان روزمره و آموزشی، یکی از مهم ترین دستاوردهای فرهنگی و هویتی این دوران به شمار می رفت و نقشی کلیدی در شکل گیری هویت صهیونیست ها ایفا کرد.

نظام آموزشی نوین اسرائیل، علاوه بر آموزش های دینی، بر انتقال دانش های مدرن و علوم مختلف نیز تأکید داشت؛ هرچند در برخی بخش های مذهبی، تمرکز اصلی همچنان بر متون دینی باقی ماند. با این حال، اندکی پس از تأسیس دولت، این نظام با چالش عمده ای مواجه شد؛ جذب و آموزش تعداد زیادی از کودکان مهاجری که به همراه خانواده هایشان از کشورهای مختلف به سرزمین های اشغالی آمده بودند تا به تحقق ایده تأسیس یک «وطن یهودی» یاری رسانند. تفاوت های زبانی، فرهنگی و سطح سواد این مهاجران، نظام آموزشی نوپای رژیم صهیونی را با چالش هایی اساسی روبه رو ساخت. چالش هایی که دولت ناگزیر بود برای تحقق هدف خود مبنی بر ارتقای سطح سواد عمومی، بر آن ها غلبه کند. در اسرائیل، مدرسه تنها نهادی آموزشی نیست؛ بلکه بخشی بنیادین در فرایند شکل دهی به هویت نسل آینده به شمار می آید. تحصیل از سن شش سالگی اجباری است و تا پایان ۱۶ سالگی الزامی است؛ با این حال، دولت هزینه آموزش را تا سن ۱۸ سالگی به طور کامل تأمین می کند. ساختار رسمی آموزش و پرورش از مدرسه ابتدایی (پایه های اول تا ششم) آغاز می شود، سپس به دوره میانی اول (پایه های هفتم تا نهم) و در نهایت دوره میانی دوم (پایه های دهم تا دوازدهم) می رسد. در این فرایند، مدارس تنها وظیفه انتقال دانش را بر عهده ندارند؛ بلکه نقش مهمی در انتقال ارزش ها، باورها و سیاست های کلان جامعه ایفا می کنند.

نکته جالب توجه آن است که حدود ۹ درصد از نوجوانان ۱۳ تا ۱۸ ساله در مدارس شبانه روزی تحصیل می کنند؛ مدرسه ای که نقش پررنگ تری در شکل دهی به شخصیت، جهان بینی و تعلق قومی - مذهبی دانش آموزان دارند. این ساختار گسترده و متنوع آموزشی، بستر مهمی برای بازخوانی سیاست های فرهنگی، هویتی و حتی امنیتی دولت جعلی اسرائیل در تربیت نسل آینده محسوب می شود. همان طور که پیش تر اشاره شد، ماهیت چند فرهنگی جامعه اسرائیل در قالب نظام آموزشی آن نیز انعکاس یافته است.

بر این اساس، مدارس به چهار گروه اصلی تقسیم می شوند:

۱. مدارس دولتی که اکثریت دانش آموزان در آن ها تحصیل می کنند.
۲. مدارس دولتی مذهبی که بر آموزش سنت ها و آموزه های دینی یهودی تمرکز دارند.
۳. مدارس عربی و دروزی که آموزش را به زبان عربی ارائه می دهند و توجه ویژه ای به تاریخ، دین و فرهنگ عربی و دروزی دارند.
۴. مدارس خصوصی که تحت نظارت های مذهبی یا نهادهای بین المللی فعالیت می کنند.

رنگ و بوی تاریخ و تمدن در دبستان می پیچد

در دبستان های اسرائیل، نظام آموزشی بر مبنای ارزش های یهودی، مفاهیم شهروندی و علوم پایه طراحی شده است. کودکان از شش سالگی وارد دبستان می شوند و این دوره تا پایان پایه ششم ادامه دارد.

یکی از مهم ترین دروس در این مقطع، آموزش زبان عبری به عنوان زبان رسمی کشور است. در مدارس عرب زبان، زبان عبری نیز به عنوان زبان مادری تدریس می شود.

درس ریاضیات با تمرکز بر مفاهیم پایه ای مانند چهار عمل اصلی و هندسه مقدمه ای ارائه می شود. دروس علوم شامل مباحثی از جمله زیست شناسی، مقدامتی، فیزیک ساده، آشنایی با محیط زیست و بدن انسان هستند. مطالعات اجتماعی و شهروندی، دانش آموزان را با ساختار سیاسی کشور، حقوق و مسئولیت های شهروندی و تاریخ و فرهنگ اسرائیل آشنا می کند. بخشی از این آموزش ها به تاریخ یهود، رویدادهایی چون هولوکاست و توسعه فهم میان فرهنگی اختصاص دارد. در مدارس یهودی، آموزش دینی نیز بخش مهمی از برنامه درسی است. این آموزش شامل دروس مرتبط با تورات، داستان های کتاب مقدس، مفاهیم اخلاقی و ارزش های دین یهود مانند عدالت، بخشش و کمک به دیگران می شود. در مدارس سکولار، این موضوعات با تأکید بر جنبه های فرهنگی و به صورت اختیاری تر ارائه می شوند. زبان انگلیسی معمولاً از پایه سوم آغاز می شود و تمرکز آن بر مهارت های مقدماتی زبان است. در کنار دروس نظری، آموزش هنر، موسیقی، ورزش و فعالیت های اخلاقانه نیز جایگاهی اساسی در رشد ذهنی و جسمی کودکان دارد. مدارس در اسرائیل، با توجه به تنوع فرهنگی و مذهبی جامعه، در قالب مدارس مذهبی، سکولار، عربی و دروزی فعالیت می کنند؛ با این حال، چهارچوب کلی آموزشی آن ها تحت نظارت وزارت آموزش اسرائیل قرار دارد.

پیوند پادگان و دبیرستان

اکثر مدارس متوسطه در اسرائیل، برنامه های آکادمیک در رشته های علوم و علوم انسانی ارائه می دهند که منجر به دریافت گواهی پایان دوره و امکان ادامه تحصیل در دانشگاه می شود. برخی دیگر از این مدارس، برنامه های تخصصی دارند که به دریافت گواهی پایان دوره و یا دیپلم حرفه ای منتهی می شود. مدارس فنی، تکنسین ها و مهندسان عملی را در سه سطح آموزش می دهند: برخی را برای ورود به دانشگاه آماده می کنند، برخی با هدف دریافت دیپلم حرفه ای فعالیت می کنند و برخی دیگر، مهارت های عملی را به دانش آموزان می آموزند. مدارس کشاورزی - که معمولاً شبانه روزی هستند - در کنار دروس پایه، به آموزش موضوعاتی مرتبط با کشاورزی می پردازند. مدارس آمادگی نظامی در دو نوع مختلف فعالیت دارند و کارکنان حرفه ای و تکنسین های مورد نیاز ارتش اسرائیل را آموزش می دهند. هر دو نوع مدرسه به صورت شبانه روزی اداره می شوند؛ یکی مختص پسران است و دیگری به صورت مختلط. مدارس یشوو (مدارس دینی یهودی) که عمدتاً شبانه روزی اند، ساختاری جداگانه برای پسران و دختران دارند. در این مدارس، برنامه های درسی دینی فشرده ای ارائه می شود و سبک زندگی سنتی یهودی ترویج می گردد. مدارس جامع نیز آموزش هایی متنوع در رشته هایی مانند حسابداری، مکانیک، الکترونیک، هتلداری، طراحی گرافیک و دیگر شاخه ها ارائه می دهند.

جوانانی که در هیچ یک از این مدارس تحصیل نمی کنند، مشمول «قانون کارآموزی» می شوند؛ قانونی که آن ها را موظف می کند در یکی از مدارس حرفه ای مورد تأیید، مهارتی بیاموزند. برنامه های کارآموزی تحت نظارت وزارت کار و در مدارس وابسته به شبکه های حرفه ای برگزار می شود. این برنامه ها که بین سه تا چهار سال طول می کشند، شامل دو سال آموزش نظری و یک تا دو سال آموزش عملی هستند؛ به گونه ای که دانش آموزان سه روز در هفته به مدرسه می روند و باقی روزها به کار عملی می پردازند. حرفه های مورد آموزش، طیفی گسترده از آرایشگری و آشپزی تا مکانیک و تایپ را در بر می گیرند.

رد پای صهیونیسم در نظام آموزشی و محتوای درسی

در بسیاری از مدارس یهودی اسرائیل، صهیونیسم به عنوان یکی از ارکان اصلی نظام آموزشی تدریس می شود. این ایدئولوژی نقش محوری در شکل گیری هویت جمعی

دانش آموزان دارد و تلاش می کند مشروعیت وجودی دولت جعلی اسرائیل را به عنوان «خانه ملی یهودیان» در ذهن نسل جدید نهادینه سازد. در این چهارچوب، دانش آموزان با مفاهیمی بنیادین همچون تاریخ صهیونیسم، موج های مهاجرت یهودیان به فلسطین، شکل گیری دولت اسرائیل، هولوکاست و نقش آن در ایجاد این دولت و همچنین جنگ هایی که اسرائیل برای بقای خود پشت سر گذاشته است، آشنا می شوند. بخش مهمی از این آموزش شامل سفرهای میدانی و بازدید از مکان هایی مانند اورشلیم، «یادوشم» (موزه هولوکاست) و پایگاه های نظامی ارتش است. این بازدید ها نقش بسزایی در تقویت پیوند عاطفی دانش آموزان با دولت جعلی اسرائیل، نهادهای نظامی و حافظه تاریخی یهودیان ایفا می کنند. هدف اصلی این بخش از آموزش، تقویت حس تعلق جمعی، آمادگی برای خدمت نظامی و پذیرش مسئولیت نسل جوان در تداوم و حفاظت از موجودیت دولت جعلی اسرائیل است.

و همچنان قومیت گرایی

در نظام آموزشی اسرائیل، به ویژه در مدارس مذهبی و حتی برخی مدارس سکولار، تأکید ویژه ای بر تقویت هویت قومی - مذهبی یهودیان وجود دارد. یهودیان در این ساختار اغلب به عنوان «ملت برگزیده» یا «ملت خاص» معرفی می شوند؛ مفهومی که ریشه در متون دینی یهودی دارد و از طریق دروس تاریخ، دین، زبان عبری و ادبیات به صورت غیرمستقیم به دانش آموزان منتقل می شود. این تمرکز بر تاریخ و فرهنگ یهودی، با هدف تقویت حس تعلق و هویت جمعی اسرائیلی صورت می گیرد که در بسیاری از موارد مرزی مشخص میان «ما» (یهودیان) و «دیگران» (اعم از عرب ها، مسلمانان و مهاجران غیر یهودی) ترسیم می شود. این تفکیک می تواند به شکل گیری نوعی حس برتری قومی یا بی اعتمادی نسبت به گروه های دیگر منجر شود. در مواردی، محتوای آموزشی فاقد رویکرد چند فرهنگی یا نگاه انتقادی است و به جای پذیرش تنوع، بر حفظ انسجام قومی از طریق برجسته سازی تفاوت ها تأکید دارد.

بگو فلسطینی ها تروریست هستند

در مدارس دولتی یهودی اسرائیل، دیدگاه نسبت به فلسطینی ها و جنگ اسرائیل - فلسطین عمدتاً از منظر رسمی دولت جعلی اسرائیل آموزش داده می شود. در این چهارچوب، مفاهیمی چون امنیت جمعی، دفاع از موجودیت و تهدیدات ناشی از گروه های فلسطینی در کانون آموزش قرار دارند. کتاب های درسی و محتوای آموزشی معمولاً بر عملیات ها، جنگ ها و چالش های امنیتی تمرکز دارند؛ در حالی که نقش تاریخی فلسطینی ها، رنج ها و تجربه های آن ها، بادیگاه های سیاسی شان نادیده گرفته می شود یا از زاویه ای انتقادی و تقلیل گرایانه روایت می گردد. چنین نگاهی، تصویری یک سویه از یک مناقشه پیچیده و چندوجهی به دانش آموزان ارائه می دهد و مانع شکل گیری درک انتقادی و چند جانبه از واقعیت موجود می شود.

در مقابل، مدارس عربی اسرائیل - که زیر نظر وزارت آموزش و پرورش صهیونیست ها فعالیت می کنند - تا حدودی روایت های متفاوتی از تاریخ و هویت فلسطینی ارائه می دهند، اما این مدارس نیز با محدودیت های سیاسی و ساختاری روبه رو هستند. هرچند گاهی تلاش هایی برای بیان روایت های متعادل تر از تاریخ فلسطین صورت می گیرد، اما فشارهای بیرونی مانع از آزادی کامل آن ها در این زمینه می شود.

در نهایت این نظام آموزشی دوگانه، موجب شکل گیری شکاف های عمیق فرهنگی و سیاسی میان نسل های جوان یهودی و عرب در اسرائیل است؛ شکاف هایی که بر هم زیستی، گفت و گو و درک متقابل میان دو جامعه تأثیر منفی می گذارد.

در دهه اخیر، جامعه مدنی اسرائیل با فرایندی از دینی تر شدن مواجه بوده؛ این مسئله به ویژه در مدارس دولتی نمود بیشتری داشته است